

«ՆՈՐ ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ»

ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը երեխայի հոգեբանական զարգացման մեջ

Առարկա՝ Մաթեմատիկա

Հեղինակ՝ Ժանետա Հովակիմյան

Մարզ՝ Երևան Ուսումնական հաստատություն՝ «Մ. Գալշոյանի անվան 148 ավագ դպրոց» ՊՈԱԿ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն

Գլուխ 1 Յեռուստացույցը և երեխան

1.1 Յեռուստացույցի դրական և բացասական ազդեցությունը երեխայի երևակայության վրա

1.2 Խոսքի ուժը և հեռուստացույցի ազդեցությունը երեխայի վրա

1.3 Կենտրոնացման խանգարում, վատ սովորներ և շփում

1.4 Քնի խանգարում

1.5 Ազդեցության և բռնության առաջացում

1.6 Եռաչափ կինոն 3D ձևաչափը

1.7 Խորհուրդներ ծնողներին

Գլուխ 2 Համակարգիչը, համացանցը և երեխան

2.1 Համակարգիչի դրական և բացասական ազդեցությունը երեխայի հոգեբանական զարգացման վրա B

2.2 Երեխան և համակարգչային խաղերը

2.3 Խորհուրդներ ծնողներին

Գլուխ 3 Յեռախոսը և երեխան

3.1 Բջջային հեռախոսի ճառագայթումները և ազդեցությունը,

Եզրակացություն

Ներածություն

Նորագույն տեխնոլոգիաները, դեռևս անցյալ դարի կեսերից (1956 թվականից հեռու տացույցի մուտքը Հայաստան, 1960 թվականից հետո ներհաստեղծումը ԱՄՆ- կողմից) սկսած ողջ մարդկության համար ստեղծել են նոր մտածելակերպ, նոր աշխարհ: Որքան էլ ցանկանանք դրանք չեզոք միջոցներ չեն և ամենուրեք մեզ ուղեկցում են: Ներկանշատարագ տեմպերով փոփոխության է ենթարկվել և փոփոխության է ենթարկում հասարակական կյանքը: Քաղաքական, տնտեսական, գեղագիտական, հոգեբանական, բարոյական, կրթական տեսանկյունից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների թողած ազդեցության հետևանքները բավականին խորն են: Մարդու կյանքի և հոգու և ոչ մի անկյունը բաց չի մնացել այդ ազդեցությունից: Այսօր արդեն պարզ է, որ քաղաքակրթության հետագա զարգացումը մեծ կախվածություն ունի մեդիա դաշտի և մարդու, մեդիա դաշտի և մշակույթի, մեդիա դաշտի և կրթության հարաբերությունից: Մեդիա միջոցների արագ զարգացման հետևանքով այդ բնագավառներում կատարված ուսումնասիրությունները, երբեմն կորցնում են արդիականությունը: Դա է պատճառը, որ մեր օրերի մարդը ստիպված է անընդհատ լրացնել նոր գիտելիքներ և հմտություններ և պատրաստ լինել շարունակական ուսման: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների դարաշրջանում կրթության և գիտության ոլորտում կատարվող արմատական փոփոխությունները սերտորեն առնչվում են տեղեկատվական տեխնոլոգիաների և հաղորդակցության արդի միջոցների զարգացման և տարածման հետ: Հատկապես բուն է ընթանում զարգացումը 21-րդ դարում, եթե 2-րդ դարից մինչ օրս չէին բացատրեցնում մեզ անկասկածաբար ու մտահանգիչ, ապա այժմ կամաց կամաց թուղթը, թղթային ընդհատված է տեղեկատվական տեխնոլոգիաներին: Դրավառօրինակն է դասամատյանների և այլուսումնական նյութերի փոխարինումը տեղեկատվական տեխնոլոգիաներով (emis և այլ կայքեր): Այսօր արդեն դարձրեց անվարտական ատեստատները և

ավարտական վկայականները տրվում են չթղթային ձևով, այլ էլեկտրոնային տարբերակով: Մեր հասարակության բոլոր բնագավառներում մակնառու է այդ փոփոխությունը, թե բժշկության, թե ոստիկանության և մնացած բոլոր բնագավառներում: Հատկանշանական է մատենադարանի 10000 և ավելի ձեռագրերի թվայնացումը, որը մեծ առաջընթաց է:

Եթե առաջներում այդ ձեռագրերը հասանելի չէր սովորական մարդկանց, ապա այժմյուրաքանչյուր ուրիշի վտեղեկատվական տեխնոլոգիաների արագ զարգացման հնարավորությունն իհարկումն չվերլայող ձեռագրերի պարունակության հետ: Սակայն տեղեկատվական տեխնոլոգիաները իրենց շատուշատ դրական ի հետևանքս սակաճաճության հատկապես ուճեռահասների հոգեբանական զարգացման գործում:

Ուստի այս օրման կավարժական տեսանկյունից քննարկվում են ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը երեխայի հոգեբանական զարգացման գործում, և քննարկվում են հետևյալ հարցերը

- Ուսման որակի ապահովում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների օգնությամբ
- Տեղեկատվական և հաղորդակցման տեխնոլոգիաների ներառումը կրթության մեջ
- Տեղեկատվական տեխնոլոգիաները մասնագիտական կողմնորոշման միջոց
- Կրթության հոգեբանական, մանկավարժական խնդիրները տեղեկատվական հասարակության պայմաններում
- Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների դաստիարակչական ազդեցությունը
- Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը անհատի մտավոր զարգացման վրա
- Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը և դերը երեխայի հոգեբանական զարգացման գործում և այլն:

Վերջին խնդրի հետևյալ օրինակները ցուցաբերում են ուստի առաջադեմ մարկությունը, մանկավարժները մեծ ուշադրություն են դարձնում տեղեկատվական տեխնոլոգիաների դերի բացասական ազդեցությանը դեռահաս ֆիզիկական և հոգեբանական զարգացման գործում և փորձում են այդ խնդիրներին հնարավոր լուծումներ տալ:

Այս օրվա երեխան 20-րդ դարի երեխան չէ, ով ազատ ժամանակը անցկացնում է բերական, հասակակիցների հետ շփվելով, խաղալով: Նա ունի իր ուրույն մտածելակերպը, տրամաբանական մտեցումները, ձևավորվում էրանալիտիկ մտածելակերպ, առողջ միտք: Այս օրվա երեխան իր զգալի ժամանակը անցկացնում է հեռուստացույցի, համակարգչի, պլանշետի և ի հարկե հեռախոսի մեջ, որից կախվածությունը շատ մեծ է, գտնվում է

ինտերնետի համացանցում

և

կտրվելով իրական կյանքից

, լինելով տարիքին բնորոշ հոգեակալ, դառնում են գրգռված, փորձում են մանարկել բացասական կերպարներին: Ուստի մանկավարժները ծնողների հետ մեծանելիքներում են: Այստեղ նպատակ սուչ միայն այսամեն խնդիրներին երկայացնելն է

այլև փորձել որոշակի լուծումներ գտնել: Չնայած թե մանարդիական է, շատ վերլուծական է

հետազոտական աշխատանքներ կան, բայց թե մանկարժեքը սուսումնասիրված չէ է

ողջ աշխարհի մտավորականների համար, գիտական հանրության կողմից վիճաբանություններ հումտորումների առարկա է

Գլուխ 1 Չեռուստացույցը և երեխան

1.1 Չեռուստացույցի դրական և բացասական ազդեցությունը երեխայի երևակայության վրա

Դեռևս անցյալ դարի կեսերից հեռուստացույցը մտավ մեր կյանք և առօրյա և բոլորի տներում կար (կա) հեռուստացույց: Այն լցնում է թեմեծերի, թե փոքրերի առօրյան: Հաղորդումներ, ֆիլմեր, մուլտֆիլմեր, տեսահոլովակներ, գովազդ և այլն... Չեռուստացույցը այնքան է մտել մեր կյանք, որ , որ շատերը չեն էլ մտածում նրա օգտակարության

վնասակարության մասին: Սակայն հեռուստացույցի տեղի սկանմիշարք կանոններ, օրենքներ, սկզբունքներ, որոնք պետք է կիրառել երեխայի հոգեկան և առողջության պահպանման համար: Սկսենք առավելություններից. Այն մեզ թույլ է

տալիս մտնել արտաքին աշխարհ, երեխան հեռուստացույցի միջոցով դիտում է պատմամշակույթային ֆիլմեր,

հայրենասիրական ֆիլմեր, միջազգային արժեքներ և ցող շատ ֆիլմեր և մուլտեր, ծանոթանում այնպիսի ստեղծագործությունների հետ,

որոնք օգնելու են սուր կարգալրդիտում արվեստի գործեր, ծանոթանում մոլասական

ժամանակակից երաժշտությանը, ծանոթանում աշխարհում տիրող իրադրությանը

ինչորտեղ դառնում դրանց մասնակիցը: Այսօրի հեռուստացույցով կարելի է դիտել առարկայական դասեր մաթեմատիկայից, ֆիզիկայից և

մնացած առարկաներից:

Չեռուստացույցը ուղղորդում

է

մարդկանց գիտակցությունը ներկրագնդի, ողջ մարդկության, մեր շուրջը կատարվող գլոբալ տրեւոյթների վրա: Այսի մաստով հեռուստացույցը կարող է

մեծ ներդրում կատարել շատ խնդիրներ լուծելու և մեր հոգևոր հորիզոնն ընդլայնելու հարցում հասնել ցանկալի արդյունքի: Այս և

շատ ու շատ վավեր արկան կարելի է գրել հեռուստացույցի մասին: Սակայն մենև նորն ունի իր դրական նուբացասականը :

Չնարավոր ինս ներկայացրեցի հեռուստացույցի դրականը: Այժմ խոսենք հեռուստացույցի բացասական հետևանքներից և փորձենք լուծում գտնել նրա դեմ

:

Չեռուստացույցի առջև երկար նստելը վնասակար է երեխայի համար, շատ երևի ինչ ցորնանցակացնում են հեռուստաէկրանի առջև (ժամերով)

: Այդ մասին ծնողը տեղյակ է, սակայն ոչ մի կերպ չի կարողանում երեխային հեռացնել հեռուստաէկրանից: Այսօր հոգեբանները, գիտնականները պնդում են,

որ հեռուստացույցը առաջին հերթին ազդում է երեխային նյարդային համակարգի վրա, որն էլ ազդում է երեխայի վարքագծի վրա և անրադառնում է

երեխայի հոգեկան ներաշխարհի ու վարքագծի վրա: Գիտնականները եկել են այն եզրակացության, որ ոչ միայն հեռուստացույցն այլևս

է վնասակար, իհարկե, խոսքը գնում է երկար ժամանակի մասին, այլ և հեռուստացույցի երկար միացրած լինելը: Դրանից երեխան դառնում է

նյարդային, կռվարար, զայրացկոտ, դադարում է լսել ծնողներին:

Չեռուստացույցը բացասաբար է ազդում երևակայության վրա, 10-15 ժամ հեռուստացույցի տող երեխայի ուղեղն ման է լինում ,անապատի,

ժամանակի հետ այդ կորուստը անդառնալի է լինում:

Վերը նշած դրական ներգործությունն ետոդ ֆիլմերի կողքին պետք է

նշել երեխայի հոգեկանի վրա ազդող սարսափ ֆիլմերը, արյան տեսարանները, մարտական ֆիլմերը, և ի

վերջո ոչ տարիքային համապատասխան ողբիլմերը, այս բոլորն իրենց բացասական հետևանքներն են թողնում երեխայի մտավոր և

հոգեկան աշխարհի վրա, ուստի ծնողը չպետք է թերանա և շատ ժամանակն ավիրի երեխային, և

իհարկե շեղի այդ մեկից դասապատրաստման միջոցով, սպորտ դահլիչի աճախելով, բակում հասակակիցների հետ խաղալով:

1.2 Խոսքի ուժը և հեռուստացույցի ազդեցությունը նրավրա

Հեռուստացույցը վատ

է

անրադառնում խոսելու, արտահայտվելու վրա, որովհետև երեխան հեռուստացույցի առաջի խոսում, միշտ լուռ է, ծնողներն էլ իրենց բաղձնազանգի պես անպատճառ առճակատելով խոսում երեխայի հետ, երեխայի մոտ մտքեր ձևավորելու և խոսելու ձգտումը աստիճանաբար թուլանում է, հետագա զարգացումը չի ունենում:

Դեռևս 1996 թվականին երեխաների օգնության անգլիական կազմակերպությունը հայտնել է, որ Անգլիայում յուրաքանչյուր 3-րդ երեխա խոսքի զարգացման խնդիր ունի: Բուլղարիայում կատարված մասնակցություններից պարզվել է, որ նախադպրոցականների 21-27% -ը տառապում է խոսքի անգարումներով, Գերմանիայում ընկերաց է յուրաքանչյուր 4-րդ, Ֆրանսիայում յուրաքանչյուր 5-րդ երեխա: Դրա հիմնական պատճառը բժշկները համարում են ընտանիքներում ճողողությունն է: Նախքան փոքրիկը կսովորի նախադասություններասել, պետք է կարողանա կատարել պետտիրապետել խոսքի արտաբերմանը մասնակցող մի քանի տասնյակ մանկաների կողողինացմանը, որը բավականին բարդ գործընթաց է: Պատահական չէր, որ մայրերը ժամանակին երեխաներին քնեցնում էին օրորոցայիններով, երեխաներին սովորեցնում էին շրջապատի իրերի անունները, դեմքի և մարմնի մասերի անունները և այլն: Երեխայի ֆիզիկական և ներդաշնակ զարգացման համար անհրաժեշտ է մարդու վրդառնաբառի միջնորդը, միայն այդ դեպքում բառը երեխայի գերզայուն ու թրտից կուղեկցի դեպի զգայուն ու թրտ, որոնք անհրաժեշտ են երեխային, մի կողմից՝ հոգու և մտքի, մյուս կողմից՝ հոգու և մարմնի միջև կապի աստատելու համար: Այստեղ մեծ է դպրոցի և ուսուցչի դերը, պետք է մեծ ուշադրություն դարձնել իատկապես բանաստեղծությունների և անգիրների և շեշտը չդնել լոջթեայսկամայն մասի մոռացության վրա և խիստ զնահատելային արավորություն տալ երեխային մոռացած մասը պատմելու, ասել միտքը, և նույնը մյուս պատմողական առարկաների վերաբերյալ, փորձել շեշտը դնել նաև լեզվամտածողության և լեզվաարտահայտության վրա:

«Ի սկզբանե երբանը» և Բառը նրան մարդդարձրեց, իսկ նամիայն բառի էներգիան փոխանցում է, որը ձգտում է մարդդառնալ:

1.3 Հեռուստացույցը խանգարում է կենտրոնանալ, վատուսում, շփում

Հեռուստացույցը ազդում է երեխայի ուսման պրոցեսի վրա, որ քան վաղ հասակից է երեխան տարվում հեռուստացույցով, այն քան տուժում է առաջադիմությունը, քան հորձան րաբեռնվում են ուշադրությունը, լսողական և տեսողական համակարգերը: Երեխան պետք է ակտիվ շարժվի, ձեռք բերի նոր հմտություններ, նկարի, բռնի, կառուցի, զարգացնի ֆիզիկական կարողությունները, մինչդեռ հեռուստացույցն այելու ժամանակ երեխան պասիվ է, չի զարգանում: միշտ րթե տազոտություններ փաստում են, որ եթե երեխաները քիչ են նայում հեռուստացույց դատում և մտածում են, դատում և մտածում են ավելի ռացիոնալ և ավելի պրակտիկ են: Հեռուստացույցի զարգացման հետ երեխաները քիչ են կարդում: ԱՄՆ ում 12-15 տարեկանների շրջանում կատարված հետազոտությունները պարզել են, որ դպրոցական առաջադիմության, ինտելեքտի մակարդակի և հեռուստադիտումների միջև գոյություն ունի հակադարձ կապ:

Պարզվել է, որ դեռահասների լեզվական արտահայտչաձևերը, մաթեմատիկական ունակությունները, ընթերցանության հմտությունները նվազում են հեռուստացույցերի հաճախության մեծացմանը զուգահեռ:

Բազմաթիվ հետազոտություններ փաստում են, որ ուժեղ գիտակցաբար սահմանափակում են հեռուստադիտումները, ունեն ավելի բարձր կրթական մակարդակ: Սակայն այդ գիտելիքները նրանք ձեռք բերելու չե հեռուստաէկրանից, այլ դպրոցից գրքերից, զբաղվել են երաժշտությամբ, ճամփորդելով, սպորտային մարզումներով և այլն: Հեռուստաէկրանի մոտ 2 ժամից ավելի ստեղծիկարելի:

1.4 Խանգարվում է քունը

Այն երեխաները ուժեղ շարաշահում են հեռուստացույց գիտելը, ունենում են խնդիրներ քնի հետ կապված, գիշերները հաճախ են արթնանում, մղձավանջային երազներ են տեսնում: Բնականաբար անքուն գիշերների արդյունքում օրգանիզմը և ուղեղը չեն հանգստանում, որը վատ է անդրադառնում երեխայի առողջության վրա, թեմտավոր և թեֆիզիկական: Ամերիկայում կատարված հետազոտություններն արդյունքում պարզվել է, որ վատ քունը բերում է

Նյութափոխանակման խանգարման, որն էլ իր հերթին ճարպակալման, ինչպես նաև շաքարային դիաբետի առաջացման: Դանդաղում

Է

Նյութափոխանակման գործընթացը նաև ուղեղում: Հեռուստադիդան ժամանակ պոլսը դանդաղում է 10%-ով:

1.5 Ագրեսիայի և բռնության առաջացման

Երեխաների հոգեկան կառուցվածքի վրա բացասական են ազդում, այն ֆիլմերը, որոնք պարունակում են դաժանություն, արյունալի տեսարաններ, սպանություններ: Այսամենը ձևավորում է անբնական վերաբերմունք մահի նկատմամբ, նույնը կարելի է ասել սեռերի միջև փոխհարաբերություններին, որոնք նույնպես կրկնօրինակվում են հեռուստահերոսներից: Այստեղից է գալիս դեռահասների շրջանում հանցագործությունների թվի աճը, հատկապես ԱՄՆ-ում, որտեղ պրոցականների շրջանում 1996 - ից ավելացել են երեխաների կողմից կատարված սպանությունների թիվը երեխանաստիճանաբար սովորում է բռնությանը և սկսում է սառնասրտորեն այդամենը կիրառել: Այսպիսով բռնություն դիտելը շատ վտանգավոր է երեխայի համար: Կանադացի մի հոգեբան գրել է . Գիտական ապացույցները հսկայց են տալիս, որ բռնություն դիտելը կամ բռնություն է առաջ բերում մարդկանց մեջ, կամ նրանց անզգա դարձնում դրահանդեպ: Ծնողները պետք է հետևեն թե ինչ ֆիլմեր են նայում իրենց երեխաները, վերահսկեն և ուղղորդեն:

Է

Է

-

Է

Է

Է

1.6 Եռաչափական 3D ձևաչափ

Այս օրմեծ տարածում է ստացել եռաչափ կինոն , որը լուրջ վտանգ է ներկայացնում մարդու առողջությանը: Եռաչափ ֆիլմերը ապահովվում են ի շնորհիվ հատուկ ակնոցի, որի միջոցով յուրաքանչյուր աչքն առանձին է տեսնում առարկան: Առարկան յուրաքանչյուր աչքի համար նկարահանվում է առանձին դիրքից: Բնական կյանքում առարկայի վրա երկու աչքը միաժամանակ են կենտրոնանում: 3D ձևաչափը ստիպում է աչքին ոչ բնական ձևով դիտել առարկաները, ֆիլմերը: Սա Է պատճառը , որ շատերը 3D ձևաչափով ֆիլմերի դիտումից հոտո, ունենում են գլխացավեր, գլխապտույտներ, սրտխառնոց: Այսամենից բացի 3D ձևաչափով դիտման ժամանակ առաջանում են ուժեղ հոյզեր, որը հակացուցված է դեռահասների համար, մինչև 15 տարեկան երեխաների , և իհարկե մեծահասակներին, քանի որ , այն կարող է կաթվածի պատճառ դառնալ և այլն:

1.7 Խորհուրդներ ծնողներին

3-ից 6 տարեկան երեխան հեռուստաէկրանների մոտ պետք է լինի 1,5- 2 ժամ

7 տարեկանից մեծ երեխան հեռուստաէկրանի մոտ պետք է լինի 1,5- 3 ժամ

Երեխայի և հեռուստաէկրանի հեռավորությունը պետք է հեռուստացույցի և կյունազծը գերազանցի ինգանգամ

Մինչև չորս տարեկան երեխան հնարավորինս պետք է քիչ նայի հեռուստացույց, քանի որ երեխայի հոգեկան և ֆիզիկական զարգացումը համընկնում է հենց այդ տարիքի հետ:

Տասներեքից տասնհինգ տարեկանից սկսած, երբարդ են ձևավորված են հուզական և

կամային ուղորտները խորհուրդ չի տրվում շատ դիտել հեռուստացույց, խուսափել անձայն մուլտերից, քանի որ այն կարող է բացասական ազդել երեխայի խոսքի վրա

Պետք է երեխայի հետ դիտել մուլտեր և ֆիլմեր և տալ ճիշտ մեկնաբանություններ

Պետք է երեխայի համար ընտրել հատուկ սուպեր հերոսներ, հաղորդումներ, որոնք կարգացնեն երեխային:

Երեխային նշաստելյակ ու մշակարելի դնելի հեռուստացույց:

Չի կարելի նայել դաժան և բռնություն ցուցադրող ֆիլմեր, որոնք մեծ տրավման առաջացնում և որոնք հետագայում կազդեն երեխայի հոգեկան աշխարհի վրա

Թյուլչտալդիտել 3D ձևաչափի ֆիլմեր:

Եթե ծնողը չի կարողանում շատ ժամանակ հատկացնել երեխային, նա պետք է

կապի մեջ լինի ուսուցչի հետ, և տեղեկանալ միայն ուսման առաջադիմության մասին և վարքագծի հետ կատարվող ցանկացած փոփոխության մասին:

Գլուխ 2 Համակարգիչը, համացանցը և երեխան

2.1 Համակարգչի դրական և բացասական ազդեցությունը երեխայի հոգեբանական զարգացման վրա

Սկսենք մեր և երեխայի կյանքում համակարգչի դրական ազդեցությունից:

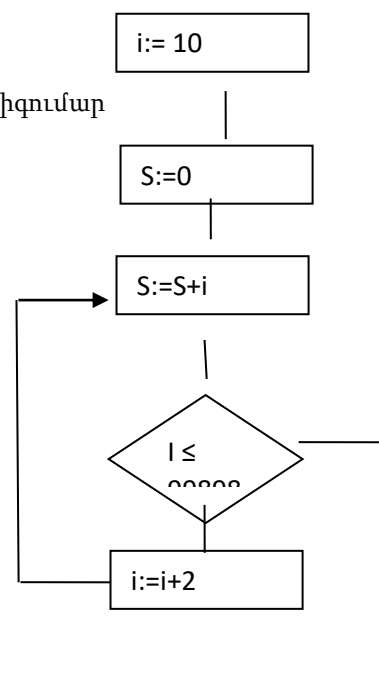
Համակարգչային տեխնոլոգիաների հնարավորության մասին տարածված է և այսօր առաջինն է:

Մարդկային գործունեության գրեթե բոլոր ոլորտները, գրեթե մեծ ոլորտներում կապված են համակարգչի, համացանցի հետ, նրանք դարձել են մարդու, երեխայի ընկերը: Համակարգչի և համացանցի միջոցով ուսման միջավայր ստեղծելու գաղափարը, որը հետագայում մեծ առաջընթաց ապրեց, ձևավորվել է նաև ըստ երեխայի մացական զարգացման հոգեբանական տեսությունների: Այդ առումով առավել հայտնիների թվում է շվեդ արագի հոգեբան Ժ. Պիաժեյի մշակած տեսությունը: Ըստ այդ տեսության երեխայի զարգացումը կատարվում է չորս փուլով, որոնցից յուրաքանչյուր ունի իր սեփական տարբերի մացական հետաքրքրություններով և տարբերի մացական հետաքրքրություններով

և միջավայրում գործելու դրսևորումներով: Փուլերից յուրաքանչյուրը երեխայի ու մանտարբեր կազմակերպում և տարբեր միջավայր է պահանջում: Ահա այստեղ է համակարգիչը համացանցի հետ մեծ հնարավորություններ ստանում: Մարդու միտքը միշտ ձգտում է ցանկացած գործունեության համար ստեղծել իր մարմիջավայր, և այստեղ է, որ ոգևոթության է գալիս համակարգիչը, համացանցը, այն առաջարկում է նախապես մշակված միջավայրեր: Հմկարգիչն ու համացանցը պետք է առանձնացնել: Համացանցն իր մեջ պարունակում է հսկայական տեղեկատվական ռեսուրսներ և ծառայություններ, որոնցից պետք է վերցնել անհրաժեշտ ճիշտին ֆորմացիա

Այսօր երեխան աշխարհը ճանաչում է համակարգիչի միջոցով, խաղեր, մուլտեր, ֆիլմեր և այլն: Հատկանշանական է, որ համակարգիչը դարձնում է օգտագործվում է դասերի, հանդեսների, միջոցառումների ստեղծման համար: Շատ է օգտագործվում Microsoft PowerPoint (MS PowerPoint) ծրագիրը, որն անցնում է նին ֆորմատի կառարկայից 7-րդ դասարանում: Սկսած այդ դասարանից աշակերտները տարբեր առարկաների ուսուցիչների հետ ստեղծում են հետաքրքիր դասեր, ցուցադրում էլեկտրոնային գրատախտակին, պատմում նյութը և նույնիսկ թույլ առաջադիմության մեքերեխան ի շնորհիվ մանդասերի, համակարգիչի և համացանցի իր գիտելիքները ուղղում է տվյալ բեմային, առաջանում է հետաքրքրություն առարկայի և ուսման նկատմամբ: Ցանկացած ցուցադրում կազմավորվում է բաղկացուցչտարրերից, այսպես կոչված սլայդներից, այն սլայդների որոշակի հաջորդականություն է, որը կարող պարունակել ներկայացվող նյութի նին ֆորմացիան լուսաբանող բանավոր խոսքի, ելույթի ծրագիրը: Ներկայացվող նյութի որոնումը համացանցում միմադրույթները, աղյուսակներ, գրաֆիկներ, նկարներ և այլն:

9-րդ դասարանի առաջին կիսամյակում անցնում են ալգորիթմներ, որը կապվում է մաթեմատիկայում հաշվարկներ կատարելու հաջորդական բայլերի նկարագրման հետ, սակայն, ալգորիթմը կանքում հանդիպող ցանկացած գործողությունների բայլերի որոշակի կարգավորված հաջորդականություն է, այսինքն ի վրակառուցվում է բլոկ սխեմաներ, մաթեմատիկական խնդիրների լուծման բլոկների տրոհումը գծային, ճյուղավորված, ցիկլային ալգորիթմների միջոցով, հետագայում այս հիմքի վրա անցնում են ծրագրավորման լեզուներ, մեծանում է երեխաների հետաքրքրությունը համակարգիչի և ծրագրավորման նկատմամբ: Ցանկանում են ցուցադրել իբլոկ սխեմա, որը կազմել են երեխաների անմիջական մասնակցությամբ և որը

Print S

Կապ Է

ստեղծումնույնդասրանումանցնողմաթեմատիկաառարկայիթվաբանականպրոգրեսիաթեմայիհետ:Այսբլոկսխեմանհնարավորությունետալիսերե
խաներինհեշտությամբհաշվելցանկացածմեծթվովարտահայտածթվերիգումարըընդամենըվարկյաններինհարտությամբօգտագործելովցիկլայինբլ
ոկը:Իհարկեվերջնականհաշիվըկստանան ,երբավագոյրոցումանցնենարդենծրագրավորմանլեզու:Երեխայիմեջհետաքրքրություն Է

առաջանումհամակարգչայինծրագրերի և իհարկեմաթեմատիկայինկատմամ:Կարելի Է

շատհամակարգչայինծրագրերթվել,որոնքանցնումենդպրոցում,որոնցկատմամբերեխանմեծհետաքրքրություն Է ցուցաբերում:Շատկարևոր Է

ոստուցմանժամանակթեմանկապելկյանքիորևէբնագավառիհետ:Հետաքրքիր Է անցնումդասըհատկապեսMSExcel-
իոստուցմանժամանակ,երբերեխանծանոթանալովայդծրագրիմաթեմատիկականորոշֆունկցիաներիհետ,առաջադրանք Է

ստանումմիփոքրիկհաշվապահականխնդիրլուծելու, այն Է`դառնալգործատու

,հաշվելաշխատակիցներիաշխատավարձը,հանելովբացակայածօրերիգումարը,հաշվելընդանուրգումարը:

Ոստումնասիրվումենշատուշատհամակարգչայինծրագրեր,որոնցովոստուցիչըկապ Է ստեղծումհամակարգչի և

կյանքիորևեղորտիմիջևԱյսպիսովդպրոցըդրական Է օգտագործումհամակարգիչըհամացանցը և երեխանհամակարգչայինտեխնիկանճիշտ Է

օգտագործում,բարձրացնում Է ուսմանորակը,մեծացնում Է գիտության և

տեղեկատվականտեխնոլոգիաներիլորտումհետաքրքրությունը,մասնագիտությանընտրությանկողմնորոշումը:Այնողջժամանակահատվածում,եր

բերեխանգտնվում

Է

դպրոցում մուսուլմաններում

Է

ամենհնարավորը երեխային տեղեկատվական տեխնոլոգիաների դրական, կարևոր ուսումնական միջավայրում պահելու համար:

Այսպիսով համակարգիչը, համացանցը շատ մեծ դրական ազդեցություն է ունենում երեխայի հոգևոր զարգացման, մտածելակերպի, մտքի ճկունության և ընդհանուր զարգացման վրա, ուսման որակի բարձրացման, լեզուների հիմնարկային զարգացման, մասնագիտական կողմնորոշման գործում:

Սակայն այս ամենլավի հետ համակարգիչն ունի լուրջ բացասական ազդեցություն երեխայի հոգեբանական զարգացման գործում:

Երեխան դպրոցից դուրս շատ ժամանակ է անցկացնում համակարգչի առջև, որի արդյունքում երեխայի մոտ ընդհանուր թուլություն, հոգևածություն է նկատվում, հաճախ քնիխան գարումներ, չի վերահսկվում ինֆորմացիան, չկան տարիքային սահմանափակումներ և

արգելքներ: Համակարգիչը լի է անորակ, չճշգրտած ինֆորմացիաներով, էրոտիկ նկարներով և ֆիլմերով, որոնք կարող են կլանել անգամ հասուն և գիտակից մեծահասակներին: Երեխայի սեռական հասունացման շրջանում շատ վտանգավոր է

նման ֆիլմերին այելը, հատկապես այս վերջերս մեծ տարածում գտած սեռափոխական գովազդն ու տարբեր ցուցադրումներ, համակարգչում կան սմեկ ինդիրայսպես կոչված ժարգոնի ինդիրը կամ լեքսիկոնը՝ բառապաշարը: Շատ նյութերի տակ ընդունված է

մեկնաբանություններ կամ այսպես կոչված բոմբերներ գրել: Այս տեղազատություն է , խառնաշփոթ և ինչասես կարելի է

կարդալ, ցենզուրայից դուրս արտահայտություններ, որոնք ընդունված չեն սովորական խոսակցությունների ժամանակ: Շատ երեխաներ բախվում են դրա նց հետ, տարվում դրանցով, հայտնվում մեծահասակների համար նախատեսված անպարկեշտ հայտարարություններով՝ անպարկեշտ նկարներով և

հրավերներով , գովազդներով և խաղերով միջավայրում: Շատ մեծ վտանգ է ներկայացնում համացանցով ծանոթությունները, հատկապես երբ երեխան համացանցով փոխանցում է իր և նույնիսկ հարազատների փայլերը:

Մարդկությունը գիտակցեց համակարգչի վնասակար ազդեցությունը մարդու ֆիզիկական առողջության վրա, սակայն դեռևս քիչ են խոսում մարդու , հատկապես երեխայի հոգեկան աշխարհի վրա համակարգչի բացասական ազդեցության մասին: Այսօր որոշ երկրներում կան որոնման յուրահատուկ համ

ակարգեր՝ նախատեսված երեխաների համար: Այդ համակարգում աշխատում են մասնագետներ, մանկավարժներ և բացառվում է որևէ անպատշաճ կայքի մուտքը: Այդ համակարգերի ցանկանում են նշել՝ **Մեծ Բրիտանիայում գործող Get Safe Online**

ընկերությունը, որը հովանավորվում է կազմակերպված հանցագործությունների դեմ պայքարի պետական հաստատությունից

(SOCA),ինչպեսևևևխոշորհամացամցայինըևկերթություններհկողմից՝ ևայբրոստֆտ և այլն:Այսամենիցզատ,պետք է նշել ,որհամակարգչիառջևշատժամանակչպետք է անցկացնել,այնբերում է ընդհանուրթուլության,հոգևածության,քնիխանգարումների:Բացասականհետևանքներնըկարողենիրենցհետքըթողնելիոգեկանգործընթացներիվրա,կարող է վատանալերեխայիհիշողությունը,դասերիժամանակդժվարկենտրոնացում,ուշադրությանշեղում,թուլանում է դատողություններանելուկարողությունը:

Ինֆորմացիոնաշխարհնիրբոլորդրսևորումներովազդում է մարդուարժեհամակարգի,մարդկայինփոխհարաբերություններիկառուցմանվրա:Հետևումէ,որհամացանցըազդում է երեխայիաշխարհահայացքիձևավորմանվրա:

2.2 Երեխան և համակարգչայինխաղերը

- Համակարգչայինխաղերըկարողենլուրջհետևանքներթողնելերեխայիվարքագծում և հոգևորկյանքում:Շատխաղերպարունակումենագրեսիվվարքիձևերումողելներ,որոնքերեխանառանցգիտակցականվերաբերմունքիուզևահատականինմանականուժովյուրացնում է: Երեխանդառնում է ագրեսիվ,կոնֆլիկտային,ոյուրագրգիռունյարդային:Տուժումենձնողերեխափոխհարաբերությունները,հատկապես,երբ,վերջիններսփորձումեներեխայինհեռացնելիամակարգչից:Համակարգչայինխաղերնայնպեսիկառուցվածքովենստեղծված,որանընդհատունենհաճույքիմեխանիզմ : Ցանկացածտիպիհամակարգչայինխաղտանում է ազարտիձևավորմաննախադրյալների:Գնալովհամակարգչայինխաղերըշատերին է գրավում:Սակայնայսամենըաճողսերնդինհեռացնում է արժեքայինհամակարգից,կտրումհարազատարմատներից և ատելությունառաջացնումազգայինարմատներիկատմամբ:Այսամենըայնքանիհետևանքներ,որայդխաղերըկառուցվածենօտար,հիմնական ումամերիկյանմտածելակերպինհամապատասխան,սկսածսյուժեյիցմինչևկերպարները,գրաֆիկականձևավորումը,քնապատկերները:Գիտնականներնիրենցհետազոտություններումհանգեցնեյնայնեզրահանգման, որհամակարգչայինխաղերը և համացանցըկարող է երեխայինհրահրելմենության և ճնշվածության, անդառնալիհետևանքներունենալերեխայիմտածողության և զգացմունքներիվրա՝

առաջացնելով սույնիսկ հոգեկան հիվանդություններ: Այսպիսով համակարգչային կախվածությունը կարելի է ասել հիվանդություն է: Համակարգչային խաղերից կախվածության հիմնական նշաններն են

- Համակարգչով աշխատելու ընթացքում տրամադրության բարձրացում
- Համակարգչից կամ խաղից կտրվելու անկարողություն, իսկ կտրվելու դեպքում՝ ագրեսիայի հասնող յուրազրգիռ վիճակի առաջացում
- Տնայնագործերի անտեսում
- Մարդկանց հետ շփվելիս առավելապես համակարգչային թեմաների քննարկում
- Մեկուսացում, հրաժարում ընկերների հետ շփումից
- Անձնային հիգիենային չհետևելը
- Անառողջ սննդային վարքագիծ
- Դպրոցական առաջադիմության անկում

Կախվածության ֆիզիկական նշաններից են աչքերի չորությունը, քնի խանգարումները, մեջքի, պարանոցի, դաստակիցավերը

2.3 Խորհուրդներ ծնողներին

- Համակարգչի մոտ չլինել երկու ժամից ցավելի, համակարգչի դիրքը այնպիսին լինի, որ ծնողը կարողանա վերահսկել, թե ժամանակը, թե այցելած կայքերը
- Մոնիտորի դիրքը պետք է լինի աչքերի մակարդակին, մոնիտորի և աչքերի հեռավորությունը լինի 50-60 սմ, անհրաժեշտ է հաճախ ընդմիջումներ անել, կատարել աչքերի համար վարժություններ
- Համակարգիչը, հեռուստացույցը պետք է տեղադրել երեխային նշասենյակում, խուսափելու համար քնի խանգարումներից
- Պետք է զրույց տանել երեխայի հետ և նախազգուշացնել նրան, որ համակարգչում, համացանցում մեղածին ֆորմացիան, տեղեկատվությունը ոչ միշտ են վստահելի

- Համացանցով չի կարելի տրամադրել անձնական տվյալներ, տան հասցե, հեռախոս, հաշվեհամար, անձնական նկարներ: Պետք է հանդիպել համացանցով ծանոթացած մարդկանց հետ: Պետք է վստահելի ատկապես հակառակսեռի և գեղեցիկ արտաքինով մարդկանց, որոնք հաճախ ծուղակ են թշնամիներ կրներ ի հետախուզության կողմից
- Պետք է ծնողի րազատ ժամանակը անցկացնի երեխայի հետ և ինքը լցնի երեխայի առօրյան, բայց ցիեռուստոցույի կամ համակարգչի մոտ, այլ կազմակերպի զբոսանքներ, այցելել նխադահրապարակներ, մարզասրահներ և շատ այլ հանգստյան, ուրախ միջավայրեր
- Ծնողը պետք է երեխային շատ ժամանակ, ինամբ, հոգատարություն հատկացնի, շրջապատի նրան սիրով և հարգանքով, ստեղծի վսահության միջավայր, թուլչտահամակարգչին և համացանցին խցկել ձնող երեխահարաբերության մեջ, այնպես ինչպես օտար մարդու նթույլչիտախցկվելի րեխա փոխհարաբերությունների մեջ և
- Անհրաժեշտ է միշտ գրուցել երեխայի հետ, խոսել նրա խնդիրների և երազանքների մասին, երբեք չեննադատել, այլ փորձել նրբորեն շեղել վատից բացատրականաշատանքների միջոցով, մշտական կապի մեջ լինել ուսուչի հետ և
- Սխալ կլինի քննարկել իեռուստացույցի և համակարգչի անհրաժեշտությունը, սակայն, պետք է իրականաշարի ըփոխարինել վիրտուալով
- Այցելել teensLIVE տեղեկատվական հարթակը, այս կայքի բոլոր նյութերը մշակված են հոգեբանաբժիշկների կողմից, հատուկ դեռահասների համար

Գլուխ 3 Հեռախոսը և երեխան

3.1 Բջջային հեռախոսի ճառագայթումները և ազդեցությունը

Հեռախոսը դանույն համակարգիչն է միացված համացանցին: Եթե համակարգիչն ինչոր առումով վերահսկելի էր ծնողի կողմից, ապա հեռախոսը լինելով մենուր երեխայի հետ տանը, դպրոցում, փողոցում և ամենուրևուրեք վերահսկելի է: Հեռախոսը՝ դամիշատի ետաքրքիր ժամանակակից, բազմաֆունկցիոնալի է ինչոր տեղիս հաղալիք է երեխայի համար: Այսօր երեխան արթնանում է բջջային հեռախոսով և ուշ ժամին քնում այն ձեռքին: Ուստի համակարգչի համար թվարկածը լորբացասական, վատերևույթներն այստեղ գործում են և ոչ մի վերահսկողության ենթակա չեն: Բայց վերը նշված բացասական երևույթներին պետք է ավելացնել այն փաստը, որ հեռախոսից արձակվող ճառագայթների ազդեցությունը բավականին վատ ազդեցություն է թողնում մարդկանց առողջության վրա, այն առաջացնում է գլխացավեր, ականջացավեր, մաշկի գրգռում, տեսողության խանգարում, գլխապտույտ, սրտխառնոց և շատ այլ երևույթներ, որոնք շատ ավելի խորազդեցություն են թողնում մարդու առողջության վրա: Բջջային հեռախոսից արձակված ճառագայթները հասկարգել են որպես քաղցկեղածին երևույթներ առաջացնող ռիսկային գործոն, (ավելի քան քսան տեսակի): Պարզ է, որ երեխաները բավականին զգայուն են նման ներգործության հանդեպ: Ուստի փոքրահասակների համար բոլորովին անվաս է բջջային հեռախոսը, որով իրենց անհանգիստ երեխաներին հանգստացնում են ժամանակակից այսպես կոչված «առաջադեմ» ծնողները, հատկապես, մայրերը: Կարծում եմ մեծաշխատանք կանելու հենց ծնողների հետ: Պետք է ուսուցչի կողմից ծնողների հետ կատարել բացատրական աշխատանք, հանուն երեխաների առողջության: Բջջային հեռախոսների մասին, ուշագրավ է, արոճեստոր Ռ Էյդենի գրառումը, ով նշում է. «Պատմության մեջ առաջին անգամ մենք մերական ցինպահում ենք զորո ադիո հաղորդիչ», այդ հաղորդիչը գլխուղեղից գտնվում մոտավորապես անհինգսմեռավորության վրա: Կարծում եմ, որ 21-րդ դարի մարդը լավ ձևով է այս և շատ այլ բացասականին, որ գալիս է բջջայինից: Բջջայինը ականջին պահելիս շատ մոտ է գտնվում մանաչքին, ականջին: Ճառագայթումն ավելի խորանում կանչի ժամանակ, և քանի որ բջջային հեռախոսը մշտապես կապի մեջ է մոտակա բազային կայանի հետ, մշտապես արձակում է էլեկտրամագնիսական ալիքներ, թեկուզ անջատած ժամանակ: Հեռախոսից արձակված ճառագայթների քսանտոկոսը, որը կազմում է 400000 միկրովատ, ընկնում է գլխի վրա: Մի կրոնալիքային ճառագայթների տարբերաբյուրեղներից տեղեկանում ենք, որ մեր շուրջը ստեղծվող զորության խտության հոսքի մեծության մ

ակարդակների համեմատությունը վկայում է, որ բջջային հեռախոսը գրավում է առաջին տեղը, նորման գերազանցելով 78
անգամ: Բջջային հեռախոսների օգտագործման ժամանակ մեծ է
Էլեկտրամագնիսական դաշտի ազդեցությունը կենտրոնական նյարդային համակարգի վրա, տեսողական նյարդային համակարգի վրա,
մեծ ազդեցության է ենթարկվում միջին և ներքինական ջր, հարական ջրային և ենթաձևոտային թթագեղձերը,
մասնակիորեն վահանագեղձը, դեմքի մաշկը և շատ օրգաններ, որը պայմանավորված է
Նաև իմունալի համակարգի թուլացմամբ: Բացառված չեն նաև սեռականակտիվության ճշումը և
իմունիտետի նվազումը, իսկ քանի որ երեխաների իմունալի համակարգը թույլ է զարգացած,
հետևում է, որ բջջային հեռախոսների բացասական ազդեցությունը երեխաների վրա ավելի մեծ է: Ձ. Ստեյսը
գտնում է, որ բջջային հեռախոսների վտանգավոր ազդեցությունն ավելի մեծ է մինչև 30
տարեկանների մոտ: Գիտական հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ 1-3 տարեկան երեխաների՝ հեռուստացույցով, բջջայինով և
այլ զաջեթներով տարվելը 7 տարեկան հասակում կարող է
հանգեցնել լուշադրության կենտրոնացման խնդիրների: Ինֆորմացիայի մեծ հոսքի պատճառով նրանք են կարողանում ընկալել և հիշել:
Փոքրիկ երեխայի իրազեկումը ծնված օրվան ից մինչև 2 տարեկանը 3 անգամ մեծանում է իր չափսերով և շարունակում է աճել մինչև 21
տարեկանը: Քանի որ վաղ շրջանում լուրջ զարգացման ընկալում է շրջակա աշխարհը, պետք է
հնարավորինս բջջային հեռախոսից գրագիտորեն օգտվել: Յետևաբար՝
Պետք է երեխային չափից շուտ հեռախոս տալ, եթե խիստ անհրաժեշտություն չկա, երեխայի համար դա հաճախ չթեշտի ման միջոց է, այլ մեծերին նման վելու
, ինքնահաստատվելու փորձ: Վատ է, երբ երեխայի ինքնահաստատումը իմանվում է ոչ թե հոգևոր արժեքների հիմքի , այլ բջջային հեռախոսի,
համակարգի, կամ այլ նյութական հիմքի վրա: Պետք է
բջջային հեռախոսով շատ կարճ խոսել: Օգտագործել անհրաժեշտ ինֆորմացիայի ստացման համար: Գիշերը պահել անջատված և անկողնուց հեռու:

Եզրակացություն

20-րդ դարը մարդկության պատմության մեջ, գիտության և տեխնիկայի զարգացման առումով եղել է բեկումնային, իսկ

20-21 րդ դարաշրջանը համարվում է գիտության և տեխնիկայի, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների մեծ առաջընթացի ժամանակաշրջան: Եթե սկզբում այն աճում էր թվաբանական պրոգրեսի այնպիսի արագությամբ, այժմ այն աճում է երկրաչափական պչոգրեսի այնպիսի արագությամբ, թռիչքաձև, որի արագությունը գնալով մեծանում է: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացման հետ, ինչի ուսք մեծ է նրանից եկող վտանգները, հատկապես սոցիալականների համար: Կանգնեցնել այն, ինչ ես ժամանակին Ստալինը արգելեց մաթեմատիկական կիբեռնետիկայի զարգացումը, ուսումնասիրությունը ՍՍՀՄ- տարացքում, որի պատճառով տմնացինք ԱՄՆ-ից մոտ 50 տարով, կարծում են մառնվազը հանցագործություն է: Ուստպետք է քայլ են քառաջ, աշխատենք տշմալ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների նորամուծություններից և այն կիրառենք մեր կյանքի բոլոր բնագավառներում, զարգացնենք ուսումը, տնտեսությունը և տարբեր լորտի տեխնիկական առաջընթացը: Տեղեկատվական տեխնոլոգիաներից եկող վերը նշված դժվարությունները պահանջում են բոլորի ու շարժությունը՝ փիլիսոփաների, հոգեբանների, սոցիոլոգների, քաղաքական գործիչների և իհարկե մանկավարժների, միտոսքով ողջ աշխարհի հառաջադեմ մարդկության ու շարժությունը: Նոր փոփոխված միջավայրում, որտեղ երեխաներին մատ չելի են նորանոր հետաքրքիր ծառայություններ, երեխաները մեծանում են իրենց ճնողներից տարբերվող ձևով, և սակարող պատճառ հանդիսանալ երեխաների և

մեծահասակների, ծնողների հարաբերությունների որոշակի հեռացման, խզման: Դրանից խուսափելու համար մեծահասակները պետք է փորձեն քայլեր ձեռնարկել հետ, ետ չման տեղեկատվական տեխնոլոգիաների որոշակի առաջընթացից:

Պարզ է, տեղեկատվական դարաշրջանի առավել շանակալից փոփոխությունները կատարվեն հասարակական ոլորտում, և կունենան ընկերային բնույթ, որոնք արդեն տեսանելի են այսօրվա երեխաների փորձառության մեջ:

Ինչպես պատմության ընթացքում կատարված ուրիշ մեծ փոփոխությունների ժամանակ, մեր այսօրվա երեխաները կլինեն գալիք տարիների շահողները: Սիրելի ծնողներ զինվեք համբերությամբ և շարունակեք սովորել-սովորել, քայլեր կյանքի ուղի մին համահունչ և կարողանալ մեր երեխաների համար լինել ավել լսելի: Աշխատենք շատին ֆորմացիա կորզել համացանցից և ոչ թե մենք առևանգ համակարգչի համացանցի գերին այլ համակարգիչը, հոռախոսը, համացանցը դարձնենք մեր գերին և ծառայեցնենք մեզ և մեր երեխաներին:

Ապահով համացանցի օրը շուն մեն փետրվարին՝ բարձրացնելու համացանցում մանվտանգության իրազերկումը:

Գրականություն

1. Գ. Գևորգյան, Ա. Սահակյան «Յանրահաշիվ և մաթեմատիկական անալիզի տարրեր» 9-րդ դասարան 2001թ.
2. Ս. Ս. Նիկոլսկի, Մ. Կ. Պոտապով, Ա. Վ. Շետկին «Յանրահաշիվ 9» 2013թ.
3. Ս. Ս. Ավետիսյան, Ս. Վ. Դանիելյան «Ինֆորմատիկա» 6-րդ, 7-րդ, 8-րդ, 9-րդ դասարաններ,
4. Ջերմեյն «Ալգորիթմներ և ծրագրավորման լեզուներ»,
5. Անտոն Պլատով «дети и родители» Миркомпьютеров N3, 2004 год
6. Լ.Ն. Կոզան, Պոդյովչենկո «Цель и смысл человеческой жизни». М. 1984

7. Բորոդա Կ.Վ. 2008թ. «Ինտերնետը և երեխաների ուղեռահասաների կախվածությունը նրանից»: Նյու-Յորք
8. SAFE.am: Safer Internet Armenia «Ապահով համացանց կեղցիլներ»
9. Wikipedia
10. Internet Safety Tips for Kids ,2016-01-24 at the Wayback Machine